

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON BADIY AKADEMIYASI HUZURIDAGI
BADIY TA‘LIM YO‘NALISHLARIDA PEDAGOG VA MUTAXASSIS
KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH HAMDA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH MARKAZI**

“GRAFIKA (TURLARI BO‘YICHA)” YO‘NALISHI

**“GRAFIKANI O‘QITISH METODIKASI”
MODULI BO‘YICHA**

O‘QUV–USLUBIY MAJMU‘A

Toshkent 2023

Mazkur o‘quv-uslubiy majmua Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2016 yil 6 aprelidagi 137-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan o‘quv reja va dastur asosida tayyorlandi.

Tuzuvchi: A.Kalanov - professor.

Taqrizchilar: D.Kuryazova – san.f.n. dotsent.
B.Xadjimetov – professor.

O‘quv dasturi O‘zBA huzuridagi Markaz Ilmiy-metodik Kengashining qarori bilan tasdiqqa tavsiya qilingan (2023 yil 1-maydagi 2- sonli bayonnoma).

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR	3
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA‘LIM METODLARI.	11
III. NAZARIY MATERIALLAR	15
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI.....	15
V. KEYSLAR BANKI.....	21
VI. MUSTAQIL TA‘LIM MAVZULARI.....	44
VII. GLOSSARIY	46
VIII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	Ошибка! Закладка не определена.

I. ISHCHI DASTUR

Kirish

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan “2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar Strategiyasi”da milliy kadrlarning raqobatbardoshligi va umumjahon amaliyotiga asoslangan oliy ta‘lim milliy tizimining sifati oshishiga, Bolonya jarayoni ishtirokchi mamlakatlari diplomlarini o‘zaro tan olishga, o‘qituvchi va talabalar bilan almashuv dasturlarini amalga oshirishga ko‘maklashuvchi 1999 yil 19-iyundagi Bolonya deklaratsiyasiga qo‘shilish masalasini ko‘rib chiqish belgilab qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da oliy ta‘lim jarayonlariga raqamli texnologiyalar va zamonaviy o‘qitish usullarni joriy etish, yoshlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, korrupsiyaga qarshi kurashish, muhandislik-texnik ta‘lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar ulushini oshirish, kredit-modul tizimini joriy etish, o‘quv rejalarida amaliy ko‘nikmalarni oshirishga qaratilgan mutaxassislik fanlari bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar ulushini oshirish bo‘yicha aniq vazifalar belgilab berilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tasviriy va amaliy san‘at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2020-yil 21-apreldagi PQ-4688-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “O‘zbekiston Badiiy akademiyasi huzuridagi Badiiy ta‘lim yo‘nalishlarida pedagog va mutaxassis kadrlarni qayta tayyorlash hamda ularning malakasini oshirish markazi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2021-yil 21-iyundagi 385-son qarorida belgilangan ustuvor vazifalar, kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yangi bosqichga olib chiqish, pedagog va mutaxassis kadrlar salohiyatini oshirish va shu orqali talabalarning badiiy estetik didini yuksaltirish kabi muhim vazifalar qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning 2019-yil 8-oktabrdagi Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”ga ko‘ra mamlakatdagi oliy ta‘lim muassasalarining 85 foizi 2030-yilgacha bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o‘tishi rejalashtirilgan. Bu yaqin yillar davomida mamlakatdagi deyarli barcha oliy ta‘lim muassasalarining kredit-modul tizimida faoliyat yurita boshlashidan darak beradi.

Shuningdek, 2022 – 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasining V bob Ma‘naviy taraqqiyotni ta‘minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish yuzasidan 75-maqсад: Tasviriy va amaliy san‘at hamda

dizayn yo‘nalishlarini rivojlantirish, aholining badiiy-estetik didini yuksaltirish yuzasidan belgilangan vazifalarni amalga oshirish, mamlakatimizning barcha sohalarida islohotlarni amalga oshirish, odamlarning dunyoqarashini o‘zgartirish, yetuk va zamon talabiga javob beradigan mutaxassis kadrlarni tayyorlashni hayotning o‘zi taqozo etmoqda. Respublikada ta‘lim tizimini mustahkamlash, uni zamon talablari bilan uyg‘unlashtirishga katta ahamiyat berilmoqda. Bunda mutaxassis kadrlarni tayyorlash, ta‘lim va tarbiya berish tizimi islohatlar talablari bilan chambarchas bog‘langan bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Zamon talablariga javob bera oladigan mutaxassis kadrlarni tayyorlash, Davlat talablari asosida ta‘lim va uning barcha tarkibiy tuzilmalarini takomillashtirib borish oldimizda turgan dolzarb masalalardan biridir.

Ushbu dasturda xorijiy davlatlardagi kredit ta‘lim tizimlari, kredit tizimi asosida ta‘lim jarayonlarini tashkil etish va uning sifatini ta‘minlashning innovatsion metodlari, kredit-modul tizimida pedagoglar faoliyati, kredit-modul tizimida o‘quv jarayonining uslubiy ta‘minoti, ta‘lim sohasiga oid qonun hujjatlari va ularning mazmuni, ta‘lim muassasalarida korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashishning huquqiy va ma‘naviy-ma‘rifiy asoslari, oliy ta‘limning normativ-huquqiy asoslari bayon etilgan.

Bugungi kunda oliy ta‘lim muassasalari tomonidan ta‘lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishda: O‘zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi, “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun, farmonlar, qarorlar hamda Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligining buyruqlari kabi normativ hujjatlar qo‘llanilmoqda. Lekin shu kunga qadar ta‘lim va tarbiya jarayonlarini subektlari tomonidan ushbu hujjatlarni amalda qo‘llanilishining nazariy va amaliy jihatlari deyarli o‘rganilmagan. Bu holatlar oliy ta‘lim muassasalarida qo‘llaniladigan oliy ta‘limning normativ-huquqiy asoslarini har tomonlama nazariy va amaliy jihatdan o‘rganish va tahlil etishni dolzarbligidan dalolat beradi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modulning maqsadi: pedagog kadrlarni innovatsion yondoshuvlar asosida o‘kuv-tarbiyaviy jarayonlarni yuksak ilmiy-metodik darajada loyihalashtirish, sohadagi ilg‘or tajribalar, zamonaviy bilim va malakalarni o‘zlashtirish va amaliyotga joriy etishlari uchun zarur bo‘ladigan kasbiy bilim, ko‘nikma va malakalarini takomillashtirish, shuningdek ularning ijodiy faolligini rivojlantirishdan iborat.

Modulning vazifalari:

- “Grafika (turlari bo‘yicha)” yo‘nalishida pedagog kadrlarning kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini takomillashtirish va rivojlantirish;

-mutaxassislik fanlarini o‘qitish jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va xorijiy tillarni samarali tatbiq etilishini ta’minlash;

“Grafika (turlari bo‘yicha)” yo‘nalishida qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayonlarini fan va ishlab chiqarishdagi innovatsiyalar bilan o‘zaro integratsiyasini ta’minlash.

Modul bo‘yicha tinglovchilarning bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalariga qo‘yiladigan talablar

“Amaliy san’atda kompozitsion yechim masalalari” modulini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- grafika texnikalarida kompozitsiya yaratish;
- illyustratsiya ishlashda chizmatasvirning ahamiyati;
- kitob maketi andazasini yaratish;
- ashyolarni qo‘llashning aniq va tizimli usullarini o‘rgatish;
- rangtasvir bilan eksperimental grafikani o‘zaro bog‘lash;
- kitob elementlarining atamalarini bilish;
- muqova va jild farqlarini ajratish;
- kitob muqovasining kompozitsiyasini yaratish;
- grafikaning turli texnikalarida eksperimentlar qo‘llash;
- akademik chizmatasvirning tasviriy san’atdagi ahamiyatini;
- illyustratsiyalar kolorit yechimining inson ruxiyatiga ta’sirini;
- kitobni bezatishda muqova tasvirining asosiy roli;
- kitob bezagini ishlashda ranglarning ahamiyati;
- muqova tasvirida shriftlarni to‘g‘ri tanlash;
- shriftli kompozitsiyalar yaratish;
- ofortning turli texnikalarini bilish;
- litografiya jarayonini bilish;
- rangli litografiya jarayonini **bilish**;
- linogravyurada ishlashni o‘zlashtirish;
- rangli linogravyurani o‘rganish;
- eksperimental grafika texnikasida asarlar yaratish;
- eksperimental usullarini nazariy va amaliy o‘rganish;
- eksperimental grafika texnikasining imkoniyati;
- kitob grafika kompozitsiya qurilishida ijodiy tafakkur yuritishni;
- xorijiy zamonaviy grafika san’ati usullarini kadrlar tayyorlash milliy tizimiga jalb etish;

- badiiy asarda tomoshabin diqqatini jamlash;
- grafikada badiiy fikrlash;
- badiiy adabiyot va kitob bezaklarining uzviy bog‘liqligi;
- grafika rivojlanishida oqim va yo‘nalishlardan foydalanish;
- tasviriy san‘at ko‘rgazma va galerialari asarlarini tahlil qilish *malakalariga* ega bo‘lishi zarur.

- grafika usullarining inson ruhiyatiga ta‘sirini san‘at asarlari orqali ifodalab berish;

- tasviriy san‘atda zamonaviy kitob grafika kompozitsiyasi orqali ijodiy tafakkur yurita olish;

- tasviriy san‘at sohasi tashkilotlarini strategik boshqarish;

- xususiy talab va korporativ kolleksiyalash *kompetensiyalariga* ega bo‘lishi lozim

Modulni tashkil etish va o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar

“Grafikada kompozitsion yechim masalalari” moduli ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o‘qitish jarayonida ta‘limning zamonaviy metodlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi, shuningdek, ma’ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida taqdimot va elektron-didaktik texnologiyalarni;

- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda ustaxonalar, sohaga oid muassasalar va soha mutaxassislarining ijodiy ustaxonalarida tashkil etilishi, badiiy ta‘limning muhim ta‘lim metodlarini qo‘llash nazarda tutiladi.

Modulning o‘quv rejadagi boshqa modullar bilan bog‘liqligi va uzviyligi

“Grafikani o‘qitish metodikasi” moduli bo‘yicha mashg‘ulotlar o‘quv rejasidagi “Raqamli universitet” modeli va oliy ta‘lim jarayonini boshqarishning axborot tizimlari”, “Ta‘lim menejerining innovatsion kompetentligi” kabi modullar bilan uzviy aloqadorlikda olib boriladi.

Modulning oliy ta‘limdagi o‘rni

Modulni o‘zlashtirish orqali tinglovchilar badiiy ta‘limning ta‘lim va tarbiya jarayonlarini o‘rganish, ularni tahlil etish, amalda qo‘llash va baholashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo‘ladilar.

MODUL BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul mavzulari	Auditoriya o'quv yuklamasi			
		Jami	Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot
1.	Eksperimental grafikada qo'llaniladigan zamonaviy grafikaning yangi texnikalari. Eksperimental grafikaga oid ilg'or turdosh xorijiy oliy ta'lim muassasalari amaliyotlarini qo'llash	4	4		
2.	Pedagog - rassomlar oldidagi eksperimental grafika texnikasida asarlar yaratish usullarini nazariy va amaliy o'rganish va ko'nikma hosil qilish vazifasi. An'anaviy bosma grafika texnikasining turlari.	4	2	2	
3.	Ustaxonalarda bosma stanok yordamida turli ashyolar yuzasiga tasvirlar tushirish. Eksperimental grafika texnikasida yaratiladigan asarlarni (estamp) bir necha texnikalar	4		4	
4.	An'anaviy va zamonaviy kompozitsiya tuzish asoslari haqidagi nazariy bilim va tajribalarni o'rganish	4		4	
5.	Eksperimental grafika texnikasining imkoniyati, bosmadan chiqqan nusxaga applikasiya qo'llash va ustidan qo'lda ishlov berish. Bosma tasvirni linoleum, tosh, ruh yuzasiga, plastik oyna, orgalit - fanera, dag'al va shoyi	4		4	
6.	Eksperimental grafika texnikasining uslubiy vositalari. Rangtasvir bilan eksperimental grafikaning o'zaro bog'liqligi. O'zbekistonda eksperimental grafikaning o'zaro bog'liqligi	4		4	
7.	Grafika texnikasining rivojlanishi	6			6
	Jami:	30	6	18	6

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

**1-mavzu. Eksperimental grafikada qo'llaniladigan zamonaviy grafikaning yangi texnikalari. Eksperimental grafikaga oid ilg'or turdosh xorijiy oliy ta'lim muassasalari amaliyotlarini qo'llash
(4 soat)**

Kompozitsiyaning qonun va qoidalari va badiiy vositalari. Kompozitsiyada fazoviy muhitni his qilish. Shakl va hajm tasvirida obrazni his qilish ruhiyatiga ta'siri Kompozitsiya asoslari. Yaxlitlik. Kompozitsiya qurilmasi. Ucho'lchamli tasvir. Ikki o'lchamli tasvir. Kompozitsiyada tekislik. Kompozitsiyada ko'p planlik qurilmasi. Kompozitsiyada shakl va rang uygunligi.

2-mavzu. Pedagog - rassomlar oldidagi eksperimental grafika texnikasida asarlar yaratish usullarini nazariy va amaliy o'rganish va ko'nikma hosil qilish vazifasi. An'anaviy bosma grafika texnikasining turlari.

(2 soat)

Grafika texnika turlari. An'anaviy grafika texnikalarining umumiy xarakteristikasi. Litografiya, ofort, linogravyura texnikalarining yaratilish tarixi. Grafikaning rivojlanishida texnikalarning ahamiyati. Grafika - bugungi kungacha mavjud bo'lgan tasviriy san'atning eng qadimgi turi. Dastlabki grafik chizmalar ibtidoiy davrda odamzotning g'orlardagi tosh devorlarga, suyaklarga o'yib ishlangan tasvirlarga borib taqaladi. Ibtidoiy odam birinchi chizmalarni yarata turib nafaqat o'z atrofidagi voqealarni tasvirlagan, balki uzoq vaqt mobaynida odamlar orasida o'zaro muloqot vazifasini o'tagan. Shu tarzda odamzot uzoq o'tmishda tasvirlar yordamida o'z fikrini bayon qila turib grafika san'atining poydevorini yaratgan. Yozuvning paydo bo'lishi bilan grafika dekorativ harakterga ega bo'ldi. Qo'lyozma kitoblarda, yorliqlarni bezatilishida, matnni ajratib ko'rsatishda va umuman shriftni yaratilishida katta san'atda qayta rivojlandi.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. rassomlar oldidagi eksperimental grafika texnikasida asarlar yaratish usullarini nazariy va amaliy o'rganish va ko'nikma hosil qilish vazifasi. An'anaviy bosma grafika texnikasining turlari.

(2 soat)

Grafika asosini chizmasvir takil qilgani bilan unda rang ham foydalaniladi. Rang grafikada rangtasvirdagiga o'xshab asosiy rol ni o'ynamasdan yordamchi vosita o'rnida qo'llaniladi. Grafikada to'la-to'kis tugallangan kompozitsiyalar bilan bir qatorda mustaqil naturadan ishlangan badiiy qiymatga ega tezchizgilar, rangtasvir, haykaltaroshlik, arxitektura asarlariga ishlangan eskizlar ham o'rin egallagan (Italiyada Mikelandjelo, L.Bernini, Fransiyada O.Roden, Gollandiyada Rembrandt, Rossiyada V.I. Bajenovlar chizmalarini bunga misol bo'ladi)

2-mavzu. Ustaxonalarda bosma stanok yordamida turli ashyolar yuzasiga tasvirlar tushirish. Eksperimental grafika texnikasida yaratiladigan asarlarni (estamp) bir necha texnikalar

(4 soat)

XV asrning birinchi yarmida Yevropada qo‘lyozma kitoblarning eng yuqori gullagan davri bo‘ldi. Shaharliklar orasida kitob o‘qish chanqoqligi shu darajaga yetgan ediki, Parijning o‘zida bir necha ming kitob nusxasini ko‘chiruvchilar bo‘lishiga qaramasdan, kitob umuman o‘quvchilarga yetishmas edi. Yuzlab mutaxassislar kitobni arzon va oddiy usul yo‘li bilan sonini ko‘paytirish ustida bosh qotirishardi. Bu paytda Yevropaliklarga taxtachalar yordamida qo‘lda matn ko‘chirish usuli ma‘lum edi, ya‘ni ksilografiya texnikasi. Bu usul Xitoyda ixtiro qilingan bo‘lib, qo‘lda bajarilganga qaraganda yetarli darajada mahsuldor emas edi.

3-mavzu. An‘anaviy va zamonaviy kompozitsiya tuzish asoslari haqidagi nazariy bilim va tajribalarni o‘rganish

(4 soat)

Ma‘ruzadan so‘ng rejalashtirilgan dastlabki uch mavzu bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar ma‘ruza mashg‘ulotining mavzusi asosida tashkil etiladi. Bunda tinglovchilar mustaqil ravishda, shuningdek pedagog tomonidan taklif etilgan grafika yo‘nalishi bo‘yicha amaliy topshiriqlarni bajaradilar. Topshiriq yozma tarzida yoki amaliy grafika ishlash shaklida bajarilishi mumkin. Nazariy ta‘lim rejalashtirilmagan amaliy mashg‘ulotlar quyida keltirilgan rejalar asosida tashkil etiladi. Amaliy mashg‘ulotlar tinglovchilarning taklif etilayotgan mavzusiga bo‘lgan munosabatini amaliy ko‘rinishlarida ifoda etishlari uchun imkon yaratishi ko‘zda tutilgan. Amaliy mashg‘ulotlardagi rejalashtirilgan masalalar pedagog tomonidan maxsus tayyorlangan tarqatma materiallar, qo‘shimcha vositalar, shuningdek amaliy ishlash orqali tinglovchilarning faolligini oshirish uchun xizmat qilishi kerak

4-mavzu. Eksperimental grafika texnikasining imkoniyati, bosmadan chiqqan nusxaga applikatsiya qo‘llash va ustidan qo‘lda ishlov berish. Bosma tasvirni linoleum, tosh, ruh yuzasiga, plastik oyna, orgalit - fanera, dag‘al va shoyi

(4 soat)

Mazkur mavzu yuzasidan tinglovchilar tomonidan grafika ashyolarida ishlashni o‘rganish asosida qo‘yilgan vazifalarni amalga oshirish sharoitlari to‘g‘risida fikr almashadilar. Grafika texnikalarining turlarini bir biridan farqlashni amalda o‘rganishadi. An‘anaviy grafika texnikasida ishlanga kompozitsiyaga zamonaviy usullar bilan qo‘lda qo‘shima ishlov berish. Akvarelda bajarilgan kompozitsiyani monotipiya texnikasi bilan uyg‘unlashtirish.

5-mavzu. Eksperimental grafika texnikasining uslubiy vositalari. Rangtasvir bilan eksperimental grafikaning o‘zaro bog‘liqligi. O‘zbekistonda eksperimental grafikaning o‘zaro bog‘liqligi

(4 soat)

Grafika texnikalarida ekpimentlar o'tkazish. Bosma texnikada turli ashyo yuzalarida sinov nusxa ottisklarini olish. Tinglovchilar tomonidan kompozitsiya uchun shakllarning mavzuga mos kelishi va undagi shakl ekspriment bosma nusxalar olish. Bosma nusxa ustidan qo'lda qo'shimcha ishlov berish o'rganiladi..Mavzuga asosan kompozitsiya uchun qo'shimcha ma'lumotlar to'playdilar hamda mavzu bo'yicha ko'tarilgan masalalar bo'yicha amaliy mahorat va ko'nikmalarini namoyish etadilar. Yaratilgan kompozitsiyalar bilan ommani tanishtirish.

KO'CHMA MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. Grafika texnikasining rijojanashishi

(6 soat)

- Qalamtasvir va xomaki chizgilarni bajarishda qo'llaniladigan ashyolar turli tumandir. Eng qulaylari esa, quyidagilar: – turli yumshoqlikdagi grafit qalamlar; – rangli qalamlar; – tush (quruq va namli mo'yqalam, shuningdek, pero); – sous (namlangan va quruq); – sangina; – pastel; – bir rangdagi akvarel (sepiya, umbra, vandik, chiroq qurumi); – moybo'yoq – yarim quruq mo'yqalamda (oxra, jigarrangda); – bo'r (tusda bo'yalgan qog'ozda yoki kartonda); – ko'mir (yog'och – pista ko'mir)

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA’LIM METODLARI.

“Aqliy hujum” metodi

Aqliy hujum usuli

Aqliy hujum (breynstroming - aqlar to‘zoni) – amaliy yoki ilmiy muammolar yechish g‘oyasini javoaviy yuzaga keltirish.

Aqliy hujum va masalani yechish bosqichlari

1. Mustaqil fikrlang xayolingizga kelgan barcha g‘oya, fikrlarni qog‘ozga yozing.
2. Barcha g‘oya va fikrlarni yozing, agar ular takrorlanayotgan bo‘lsa, maxsus belgi qo‘ying.
3. G‘oyalarni baholang.
4. Eng maqbul g‘oya guruh g‘oyasi sifatida shakllantiradi.
5. Barcha yozilgan g‘oyalar guruh muammosini yechish
6. Guruhning umumiy javobi shakllantiriladi.

“Baliq skeleti”

Naturmort kompozitsiyasini “Baliq skeleti” chizmasi Bir qator muammolarni tasvirlash va uni yechish imkonini beradi. Tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Bilamiz	Bilishni istaymiz	Bilib oldik
1.Rassom yangi g‘oyada asar yaratadigan inson.	1.Xar bir izlanuvchi insonni rassom deb atash mumkinmi?	Ilmiy amaliy izlanishlarni olib boruvchi, yangi usul va vositalarni qo‘llay oladigan insonni rassom deymiz.
2.Rassomlar tasviriy vositalardan, chiziqlar	2.Dunyodagi g‘oyaviy kompozitsilarni tasvirla	R.Ahmedov tasvirlagan asarlar hozirgi rassomlar

shakllar, vositalarni o'z asarlarida tasvir orqali bayon eta oladigan insonlar. Ma'naviy estetik tarbiyalovchi	oladigan rassomlar qatoriga kimlarni kiritsa bo'ladi.	uchun amaliy metodik o'quv jarayonidagi rivojlanishida foydalanilmoqda.
3.Rassomlar asarida insonlarni ma'naviy-ma'rifiy estetik tarbiyalovchi insonlardir.	3.Rassom bo'lish uchun nima qilish kerak?	O'ral Tansiqboyev manzaralarini butun o'zbekistondagina emas balki yevropa davlatlrida xam maroq bilan tomosha qiladilar.
4.Rassom bu tinmay izlanuvchi inson	4.Ijodiy asarlarni tasvirlashni payoni bormi?	Abdulhaq Abdullayev portret janrida ijod etgan taniqli rassomlardandur.
5.Umumbashariy ahamiyatga ega bo'lgan rassomlar.	5.Kompyuterda ijodiy asar yaratsa bo'ladimi ?	Zamonaviy yunalishda ijod etayotgan taniqli rassom A.Nuridinov asarlarida sevgi, oila, sadoqatlik, tarbiya va jamiyatdagi falsafiy tamoyillar asosida ijod etayotgan ijokorlardandir.
6.O'zbekistonlik rassomlar	O'zbekistonda taniqli metodik qo'llanmalar, uslubiy qo'llanmalar ustida ishlab kelayotgan taniqli rassom va pedagoglardan kimlarni bilasiz?	O'zbekistonda taniqli metodik qo'llanmalar, uslubiy qo'llanmalar ustida ishlab kelayotgan taniqli rassom va pedagoglardan: B.Boymetov,M.Nabiyev, O.Egamov, R.Xudayberganov, R.Djalilova

Интерьерда натюрмортни акс этириш

xonani ichki ko'rinishini perespektivada aks etiriladi. Tasviriy san'at janrlaridan: natyurmort, portret, tarixiy, maishi animal ko'rinishlarda fon vazifasini o'taydi.

Intererda uyni eshik derazalarning shakli, hajmi, devor va shift, polni bezagi va uy jihozlarining bezagi tasviri orqali qaysi davrga mansubligini bilib olishimiz mumkin. Interer - ichki me'moriy muxit xolati orqali xonadon sohibasining didi haqida yoki zavod sexning jihozlanishiga qarab ilmiy, taraqqiyot

holati haqida xulosa chiqarish mumkin. Intererda natyurmortni perespektivada aks etirish, tasvirlash jarayonlari ko'rsatilgan.

Interer, kompozitsiyasi mavzusidatasviriy san'at o'qitishning zamonaviy texnologiyasini qo'llash.

III. NAZARIY MATERIALLAR

1-mavzu. Eksperimental grafikada qo‘llaniladigan zamonaviy grafikaning yangi texnikalari. Eksperimental grafikaga oid ilg‘or turdosh xorijiy oliy ta‘lim muassasalari amaliyotlarini qo‘llash

(4 soat)

O‘zbek mumtoz adabiyoti va xalq og‘zaki ijodi namunalariga ishlangan illyustratsiya kompozitsiyalarida shak – shubhasiz turli inson qomati va portreti obrazlari nihoyatda ko‘p sonda uchraydi.

Ijobiy obrazlarda keksa yoshdagi olim yoki oddiy kasb egasi bo‘lgan inson, o‘ktam yigit, suluv qiz va h.k.tasvirlangan bo‘lishi mumkin. O‘z – o‘zidan ma‘lumki har bir adabiyot asarida voqealar rivojida ijobiy obrazlar bilan yonma –yon salbiy obrazlar ham tasvirlanadi. Agar yaxshilab o‘ylab qaralsa, hikoyani tasvirlashning dramatik yo‘li mavjud bo‘ladi. Bizning hayolimizga keladigan birinchi narsa, ehtimol boshqalar bu haqida nima deb o‘ylashlaridir. Boshqacha qilib aytganda, ochiq-oydin ko‘rinib turgan narsani darhol qabul qilmaslik kerak. Yosh rassom oldidagi vazifa ijobiy va salbiy obrazlarning yuz – mimikasini aniq topish, ularning tus, rang, koloritda farqlash turadi. Yonma – yon turgan ikki obrazning bir – biriga munosabati, ulardan asosiysiga rangda urg‘u berish, ajratib ko‘rsatish va shu bir vaqtda qahramonlarni o‘zaro bog‘lash. Yoki ikki-uch kishidan iborat kompozitsiya ishtirokchilarining portret va qomatlarini ishlashda har bir shaxsning xarakterli qirralarini aniqlash, har bir qomatning masshtab va perspektivada o‘ziga xos taraflarini, birinchisi-ikkinchisga to‘g‘ri taqqoslash talab etiladi. Odamlar o‘rtasidagi syujetning o‘zaro aloqasi, umumiy guruh xarakterini ochib berishga harakat qiladi.

Kompozitsiyadagi qahramonlar obrazini tinglovchi vazifaning 2-toshirig‘ini bajarish jarayonidayoq ularning qomati, harakatlarini hayotda kuzatib bir qancha materiallarni yig‘ib kelgan bo‘lishi kerak. Albatta, bunda u qahramonlar yoshiga, kasbiga asoslanadi.

Shuni yodda tutish kerakki, qoidaga ko‘ra libos ostidagi tana shakliga mutanosib bo‘lib, katta shakllarning yo‘nalishi va o‘lchamini ifodalab, kiyim burmalari esa shakllar sinishi, bo‘g‘inlarning bukilishini (tirsak, tizza va b.h.k.) hosil qiladi.

Shunday qilib, badiiy obrazni yaratishning murakkab, qiyin jarayoni, tugallangan kompozitsiyani yaratish qoidasiga ko‘ra, naturani ko‘p kuzatib o‘rganib chizish, xotira va tasavvur orqali erishiladi.

2-mavzu. Pedagog - rassomlar oldidagi eksperimental grafika texnikasida asarlar yaratish usullarini nazariy va amaliy o‘rganish va ko‘nikma hosil qilish vazifasi. An’anaviy bosma grafika texnikasining turlari.

(2 soat)

Illyustratsiyalar chiziladigan badiiy adabiyotni o‘rganish unchalik qiyinchilik tug‘dirmaydi va shuning bilan bir vaqtda o‘ziga xos tarzda murakkabdir.

Bunday adabiyotlarni mustaqil ravishda o‘qib, o‘rganib uning turli xossa va o‘ziga xos xususiyatlarini anglab olish talab etiladi. So‘ngra ifodalarning o‘zgacha ko‘rinishida bo‘lishi va boshqa tasviriy tilda yaratish – bu oson emas. Adabiyotni o‘qib - o‘rganishda shuningdek, nashr uchun kirish maqolalardagi badiiy – adabiyot asar tahlili, hamda adabiy – tanqidiy fikrlarning ham yordami katta.

Ba’zi turdagi illyustratsiyalarda rasm bilan tasvirlangan hikoya to‘liq bo‘lmaydi va o‘quvchida matndan javob topish qiziqishini uyg‘otadi. Bu turdagi illyustratsiyalar “qani topchi” qabilida nomlanishi mumkin. Agar hikoya butunlay ochib beriladigan bo‘lsa undan ko‘zlanayotgan maqsadni barbod qilishi va matn yoki ssenariy shunchaki chetlab o‘tilishi mumkin. Afsuski, bunday hol tez-tez sodir bo‘lib turadi va bunda ayb rasmning mazmunida bo‘ladi¹.

Kitob rassomi va badiiy muharrir, adabiyot asarini o‘rgana turib, qahramonlar xarakteri va taqdiri rivojini kuzatadi, syujet va fabula harakati, jarayonining sekinlashishi va tezlashishi, kulminatsion lahzalar, diqqatlarini manzara va interyer bayoniga, muallif va qahramonlar tili xususiyatlariga qaratadi. Illyustratsiya kompozitsion qurilishiga kirib borishadi, uni muallif arxitektonikasi bilan taqqoslaydi. Obrazilarni yaratilishida yozuvchi qanday vositalardan foydalangani tushunishga intilish, asarning qanday qirralari aniqlandi, uning estetik ta’siri, asar

¹ © 2008 by the American Printing House for the Blind, Inc.

g'oyasi obrazining qurilishida – uning ahamiyati, ta'siri va barchasiga e'tiborini qaratishi shart.

Badiiy adabiyot asarining murakkab estetik – g'oyaviy tahlili, nashrni illyustratsiyalash va tashqi bezaklarda ahamiyati juda katta.

Asarni har bir qayta mutolaa qilgan sari kompozitsiya g'oyasi chuqurlasha boraveradi.

Tayyorlov bosqichi bo'lajak bezaklar asosi yaratilish jarayonida, illyustratsiyalarda bularsiz asos bo'lmay qoladi, har qanday usullar qo'llanilishiga qaramasdan hech qanday illyustratsiya tizimi imkoniyati yo'q. Har qanday illyustratsiyalar turkumi, agar ular kompozitsion to'g'ri qurilgan bo'lsa cheksiz turfa qirrali ko'rinishga ega bo'ladi.

Roman yoki qissa to'plamlari bo'ladimi, siyosiy pamflet yoki lirik she'riyatni rassom uchun buning hech qanday ahamiyati bo'lmaydi. Shuni yodda tutish kerakki muallif tomonidan oldinga surilgan har qanday g'oya ham rassom ishining asosi bo'lavermaydi.

Adabiyot obrazlarini tasviriy shaklga aylantirishda bezakchi rassom yana bir qator omillarni hisobga olishi kerak, bu rassom faoliyatiga ta'sir etadi. Mazkur maqsad va vazifalari ana shunday aniqlanadi, uning asosiy mo'ljali va qaysi kitobxonlar kategoriyasiga kirishiga qaratilgan. Masalan, kitob mashhur nashr bo'lib, keng kitobxonlar qatlamiga yoki ilmiy, tor doiradagi mutaxassislariga mo'ljallangan bo'lishi mumkin. O'qish yoki qayta o'qishu yoki bo'lmasa tomosha qilish uchun chop etiladimi, ommaviy, ma'naviy – ma'rifiy yoki axborot bo'ladimi, bolalar yoki o'smir yoshdagi yoki katta yoshdagilarga mo'ljallangan bo'ladimi?

Shunga mos keladigan shartlar bilan rassom nashrni bajarish imkoniyati usuli, xarakter, texnologiyalarini hisobga olgan holda illyustratsiyalar ustida ish boshlaydi. Rassom tomonidan adabiyot asarini mutolaa qilish jarayoni katta rol o'ynaydi, unda yana uning shaxsiy falsafiy qarashlari, badiiy nuqtai nazari va chizish usuli, har qanday vaziyatda illyustratsiyalarda o'zining ijodiy fikrlarini bayon etadi.

Yuqorida bayon etilgan fikrlarimizga asosan bir adabiyot asariga, mutlaqo turfa xil illyustratsiyalar yaratish mumkin.

Adabiyot asari mazmuni qanchalik chuqur keng qamrovli bo'lsa, shunchalik kitob bezakchilari bu asarga murojoat etishadi. Fikrimizning tasdig'i uchun A. Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani, G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasi xizmat qiladi. O'zbek adabiyotining yirik namoyondalaridan bo'lgan bu yozuvchilar asarlariga ishlangan illyustratsiyalarni o'rgana turib, biz shunga amin bo'lamizki, birinchidan, rassom o'sha davr ko'rinishlari qay tarzda aks etirilganini, uning shaxsiy estetik qiziqishlari va muallif fikri, hamda sezgilarning singdirilishiga ijobiy erishgan. Ikkinchidan, bir qator asosiy, tarixiy yig'ilgan illyustratsiyalar ko'rinishlari.

TUSHUNCHALARNI ANIQLASH

Maqsadi:

- tinglovchilarni gapdagi har bir xorijiy tildagi so'zni tushuna olishga o'rgatish;
- tinglovchilarning gapdagi har bir so'zga e'tiborli munosabatda bo'lish zaruriyatini anglashlariga yordam berish;
- o'quv topshirig'ini bajarishda guruhlarda hamkorlikda ishlash ko'nikmasini shakllantirish.

O'qituvchi izohni **tushunish** - bu tinglovchilarning narsa yoki hodisalarda bildiradigan obrazlarni tasavvur eta olish ekanligini aytishdan boshlaydi. Bu faqatgina tasavvur etishgina emas, balki so'zni tushunishning birinchi darajasi.

So'zni to'liq tushunish qachonki, tinglovchilar narsa yoki hodisaning tuzilishiga oid tarkibiy qismlar (nimalardan tashkil topgan) va uning funksional o'ziga xosliklari (nimaga yordam beradi, u bilan nima qila olish mumkin va boshqalar)ni aytib bera olganda, yuzaga keladi.

Mashg'ulot quyidagi tarzda o'tkaziladi:

1. Barcha tinglovchilar kichik guruhlariga bo'linishadi.
2. Har bir guruh matnni oladi. Barcha guruhlardagi matnlar bir xil yoki turli xil bo'lishi mumkin.

O'qituvchi gaplardagi notanish so'zlarni topish va izohli lug'atlar, o'qituvchining yordamida ularning ma'nosini izohlab berishni so'raydi.

3. Guruxlarda matn ustida ishlash boshlanadi. Tinglovchilar birgalikda notanish, tushunarsiz so'zlarni topishadi va ularning ma'nosini birgalikda izohlashadi.

4. Topshiriq bajarib bo'linganidan so'ng, "kichik guruhlariga hujum" boshlanadi. Savol beruvchi va javob beruvchi guruhlar qur'a tashlash yo'li bilan aniqlanishi mumkin. Barcha guruhlar navbati bilan dastlab birinchi guruhga savol berishadi, ikkinchi va boshqalar. Masalan:

Bir guruh savol beradi.

Savol berilgan guruh a'zosi tezda javobni aytishi lozim.

Guruh javob bergandan so'ng uning to'g'riligi ekspertlar guruhi tomonidan baholanadi. Baholash 0 balldan 5 ballgacha bo'lishi mumkin.

5. Yakunlarini chiqarish. O'qituvchi ko'p ball yig'gan guruhni e'lon qilishi mumkin. Mazmuni noto'g'ri tushunilgan so'zlarga izoh beriladi.

IV. AMALIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-mavzu. Pedagog - rassomlar oldidagi eksperimental grafika texnikasida asarlar yaratish usullarini nazariy va amaliy o'rganish va ko'nikma hosil qilish vazifasi. An'anaviy bosma grafika texnikasining turlari.

(2 soat)

Maqsadi:

- tinglovchilarni materialning tuzilishi, asosiy fikrlarni belgilay olish, esda saqlab qolish mumkin bo'lgan shaklda ularni tasavvur eta olishga o'rgatish;

- nutq madaniyatini rivojlantirish.

1. Birinchi bosqichda pedagog asosiy fikrlarni tasavvur etishning turli shakllari haqida hikoya qilib beradi.

Asosiy fikrlarni tasavvur etishning birinchi turi oddiy - bu asosiy fikrlarni so'z yoki qisqa gaplar tarzida tasavvur etishdir. Mazkur so'z yoki gaplar ustunlar tarzida nomer qo'yish orqali yoziladi.

Asosiy fikrlarni tasavvur qilishning ikkinchi shaklida o'zak belgilab olinadi va ana shu o'zak atrofida asosiy fikrlar jamlanadi.

Asosiy fikrlarni shakllantirishning uchinchi shakli - bu ularni qisqartirish yoki shartli belgilar bilan almashtirishdir.

2. Ikkinchi bosqichda tinglovchilar kichik guruhlariga birlashadilar. Har bir kichik guruh o'ziga berilgan matnni oladi va uni o'qiydi. Matnlar hammada har xil.

3. Shundan so'ng guruhda har bir tinglovchi mustaqil ravishda mazkur matnga doir tayanch konspektni to'zishadi.

4. Navbatdagi bosqichda tinglovchilar juftliklarda o'zlarining tayanch konspektlari haqida fikr almashishadi. Mazkur bosqichda o'zining tayanch konspektini o'zgartirish imkoniyati mavjud.

5. Navbatdagi bosqichda tayanch konspekt guruhiy muhokama etiladi. Guruh o'zaro kelishgan holda qandaydir yaratilgan tayanch konspektni qabul qiladi. Mazkur bosqichda guruh butun jamoaning oldida "ovoz chiqarib" aytib beruvchi tinglovchini aniqlab olishi kerak.

6. Mazkur bosqichda guruhning bir a'zosi aniqlangan tayanch konspekt bo'yicha chiqish qiladi va o'qilgan matnning mazmunini bayon etadi. Barcha tinglovchilar eshitishlari kerak. Mazkur davrda meyorlarning bajarilishini ta'minlaydigan texnik ekspertning majburiyati namoyon bo'ladi.

7. Birinchi guruh a'zosi chiqishini tugatgandan so'ng boshqa guruh savol berishi mumkin. Savollarga javob beriladi. Mazkur turdagi ish baholanishi mumkin (ballar jadvalda qo'yiladi). Savollarning navbat bilan berilishini texnik ekspert yo'lga qo'yadi.

8. Sakkizinchi bosqichda boshqa guruhning vakili agar asosi mavjud bo'lsa, qilingan chiqishni to'ldiradi.

9. To'qqizinchi bosqichda boshqa guruh vakili chiqish, savollarga javoblar bo'yicha noroziligini ifoda etadi.

Ana shu yerda birinchi matn bilan ishlash yakunlanadi. Pedagog yoki ilmiy ekspert yakunlarni chiqaradi.

Keyingi bosqichda boshqa guruh vakili o'zining tayanch konspektini namoyish etadi. Mazkur harakat hamma chiqishlar tugaguncha davom etadi.

Insensirovka yakunlarni chiqarish bilan tugallanadi. Har bir guruh to'plagan ballarni hisoblash va jami ballar ustuniga yozib qo'yilishi kerak. Ana shu asosdan kelib chiqib, o'rnlarni ham belgilash mumkin.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar turli nutq normalarini, notiqlik san'ati masalalarini o'rganadilar.

1. G'arb madaniyati tarixida notiqlik san'atining o'rni.
2. Sharq madaniyati tarixida notiqlik san'atining o'rni.
3. Xalq og'zaki ijodida nutq odobi masalalari.
4. Kaykovus suxandonlik xususida.
5. Alisher Navoiy ijodida nutq madaniyati va notiqlik san'ati masalalari.
6. Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat va Abdulla Qodiriy asarlarida notiqlik, milliy muomala madaniyati masalalari.
7. Badiiy asarda nutq madaniyati masalalari: Abdulla Qahhorning so'z tanlash mahorati (nutqning kommunikativ sifatlari).

8. Nutq madaniyatini egallash yo'llari. Ommaviy axborot vositalarining til xususiyatlari.

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini ma'ruza qilish va savol-javoblar orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida tinglovchilar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar

va tezislarni chop etish orqali tinglovchilar bilimini oshirish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.

2-mavzu. Ustaxonalarda bosma stanok yordamida turli ashyolar yuzasiga tasvirlar tushirish. Eksperimental grafika texnikasida yaratiladigan asarlarni (estamp) bir necha texnikalar

(4 soat)

Yetuk mutaxassis bo'lishni o'z oldiga katta maqsad qilib qo'ygan har bir yosh rassom uchun biz har doim qalam va albomlarini yonlarida birga olib yurishlari kerakligini ta'kidlab o'tamiz.

To'y, bayram, tantana marosimlari, sport tadbirlari yoki oddiy shahar sayri, mehnat jarayonini bevosita kuzatib, ular ichiga kirib, singib boriladi va bir zum bo'lsada kerakli, qiziqarli obrazlarning tezchizgilarini bajarish juda muhim. Ishonch bilan ta'kidlash lozimki, juda ko'p sonli tezchizgilar orasida albatta, bir nechtasi ajoyib, mohirona yaratilgan obraz va harakatlar ifodasi aniq bajarilgan bo'ladi. Qolganlari, ya'ni yetarli darajada bo'shroq ishlangan qoramalarni tashlab yubormaslik va bundan hech qachon tushkunlikka va noqulay holatga tushmaslik lozim.

Tanlangan mavzuga bag'ishlangan yuzlab qoramalar orasida kompozitsiya uchun aynan topilgan, xarakterli obrazlar – inson qomati, holat harakati, gavda nisbatlari aniq ifodalanganlari o'qituvchi maslahati bilan ajratib olinadi. Chunki ular kompozitsiya xomaki nusxalarini bajarishda juda asqotadi. Qahramonlar yuz ifodalarining xomaki chizgilariga iloji boricha ko'proq ishlov beriladi (ya'ni yorug'-soyalar tushishi).

Kompozitsiya tasvirida inson qomatiga qaysi tomondan yorug' tushadi, ulardan tushayotgan soya qanday yo'nalishni tashkil etishi, bular oldindan belgilanib, reja qilinadi.

Kompozitsiya qahramonlari liboslari ustida ham jiddiy ishlashga to'g'ri keladi. Ularning ust-bosh, oyoq kiyimlari mavzuga mos bo'lishi zarur. Liboslarning bukilgan qismlari aniq, qomatning anatomik tuzilishini his qilgan holda, ko'rsatilishi muhim. Qahramonlarning kiyimidagi taqinchoq, bezak yoki naqshlar bo'ladimi, ushbu detallarning barchasi ustida ishlash talab etiladi.

Agar tanlangan kompozitsiya mavzusi tarix bilan bog'liq bo'lsa, bunday hollarda etnografik adabiyotlar, muzey fotolavhalari, arxiv hujjatli filmlarga murojaat qilishga to'g'ri keladi.

Xullas kompozitsiya mavzusiga har tomonlama mos keladigan ishonarli obrazlarni talqin qilishda, tinglovchidan topshiriqlarni shijoat va intizom bilan bajarish talab qilinadi.

2-mavzu. An'anaviy va zamonaviy kompozitsiya tuzish asoslari haqidagi nazariy bilim va tajribalarni o'rganish (4 soat)

Albatta, kompozitsiya asl nusxasini bajarishda mukammal, har tomonlama to'la-to'kis ishlangan xomaki nusxaga tayanish kerak.

Shuni ta'kidlab o'tish lozimki, kompozitsiya asl nusxasi ustida ashyoda ishlash jarayonida yosh rassom o'zining iqtidori imkoniyatidan kelib chiqqan holda, erkin ijod qilib ishlash, xomaki nusxani aynan ko'chirishga intilmasdan, balki qo'llar harakatiga bema'lol, erk berib chizishi maqsadga muvofiqdir. Masalan, toshda ishlayotganda qo'rqmasdan xuddi qog'ozga chizayotgandek, to'q tuslarni iloji boricha birdaniga, qalam kuchi bosimida tasvirlashga harakat qilishi lozim. Iloji boricha xomaki nusxaga kamroq nigoz tashlab, ishni davom ettirishi zarur. Chunki qog'oz va tosh xususiyatlari turlicha bo'lib, qog'ozdagi noto'g'ri chiziq, shtrix yoki tusni o'zgartirish mumkin, toshda ham tuzatishning imkoni bor, biroq bunga qo'l urmagan ma'qul, aks holda litografiyadagi jonli shtrixlar, effektlar yo'qoladi.

Kompozitsiyada uchta yaxlit tus asosiy rol o'ynaydi. Oq-qora va ular oralig'idagi yarim tus tasvirlar ko'rinishini tashkil etadi, ya'ni tomoshabinning kompozitsiyaga nigohi tushgan ondayoq, u yaqqol uch asosiy tusni ajrata olishi kerak. So'ngra tomoshabin nigohi asta-sekin yarim tuslarning yumshoq shtrixlariga tushadi va kompozitsiya ichiga chuqurroq kirib boradi.

Detallar ustidagi ishlangan mohirona shtrixlar kuzatuvchini o'ziga toboro jalb qiladi. Kompozitsiyadagi katta va kichik shakllarning tusdagi nisbatlari yorug', soya, yarim soya, refleks, tushayotgan soyalar hafsala bilan ishlanadi. Birinchi, ya'ni oldingi plan kuchliroq, yorug'-soyalarning keskin farqi qo'lning tez ishonchli

harakati bilan shtrixlarni tortish orqali ko'rsatiladi. Gorizont chizig'ini belgilash, orqa fonni yumshoqroq, ammo aniq ishlash, yer va osmon farqi, daraxtlar masshtabi, predmetlar xarakteri, ya'ni ularning qaysi ashyoga mansubligini ishonarli bera olish talab etiladi.

Ish jarayonining so'nggi bosqichida kompozitsiya kamchiliklari o'qituvchi nazoratida ko'rib chiqiladi. Barcha yaxlitlik va detallar badiiy yechim usuliga bo'ysindirilgan holda umumlashtiriladi. Yaqin plandagi ba'zi detallarga nozik did bilan ishlov beriladi.

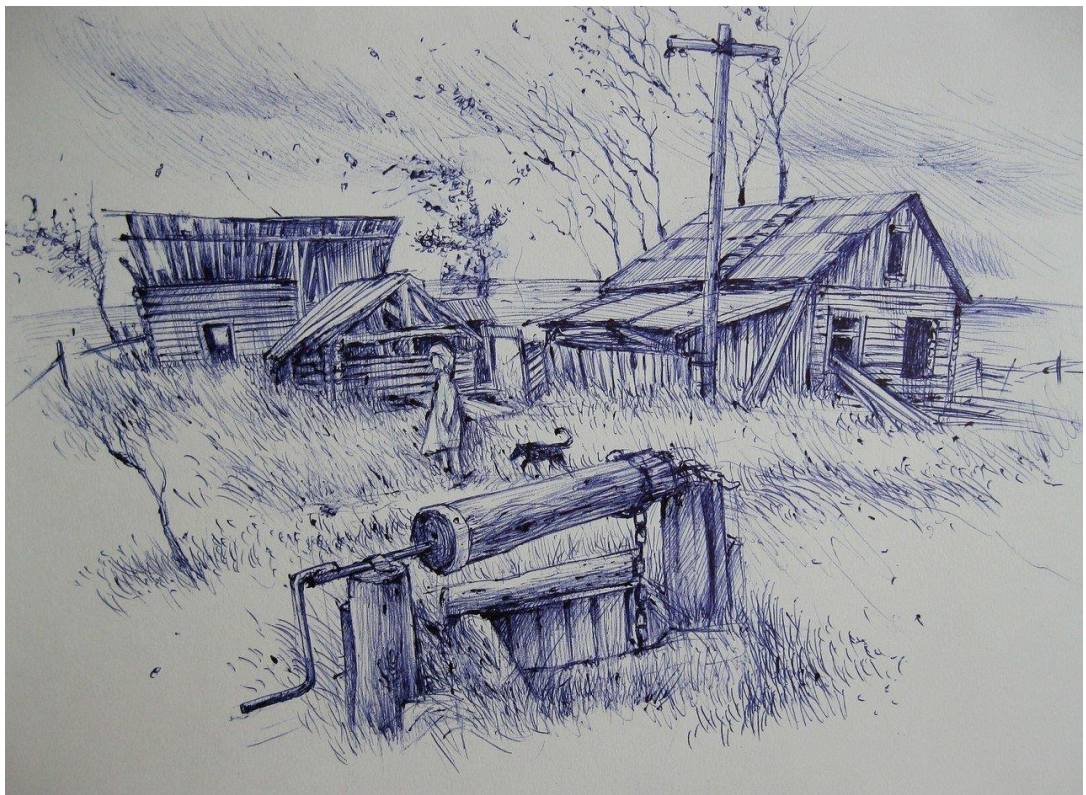
Uchinchi bosqich tinglovchilari o'z iqtidoridan kelib chiqib, bir-birini to'ldiruvchi bir juft asar (diptix) yoki uchlik (triptix) kompozitsiyalari yaratish mumkin. Triptix kompozitsiyasi ustida ishlashda, yosh rassomga natyurmortlar ko'rinishi mavzusi tavsiya etiladi. Bunday mavzuda triptix ishlash uchinchi bosqich tinglovchisi uchun juda mos, qulay va ayni muddaodir. Bunga namuna sifatida taniqli grafik rassom N.Kalonovning rangli "Samarqandga keling", "Ona yer tuhfası" litografiya texnikasida bajarilgan triptixlarini misol keltirish mumkin. Mazkur uchliklarda rassom oldingi planda ajoyib natyurmortlar orqali kompozitsiya badiiy yechimini mohirona topgan.

Linogravyura texnikasida turkumli natyurmortlar kompozitsiyasini yaratish ayniqsa, juda qiziqarli, natyurmort predmetlarining bir-biridan keskin farqi, ashyo belgilari (qaysi ashyodan yasalganligi) och va to'q tUSDagi matolarni tasvirlash linogravyuraning har xil hajmdagi shtrixlarining turli tomonlarga yo'naltirilishi natyurmort go'zalligini yanada bo'rttirib ko'rsatish imkonini yaratadi. Haqiqatdan ham, tinglovchi natyurmort ishlashda linogravyuraning oddiy oq-qora shtrixlari naqadar cheksiz, maftunkor tasvir yaratishini his qiladi va bunga ishonch hosil qiladi. Ana shunday oddiygina oq-qora tuslar "o'yini" orqali bilimdon rassomning mohirona yaratgan asarlari kishini o'ziga rom qiladi.

Grafikani chin qalbdan his qilgan, sevgan kishi, insonlarga estetik zavq bag'ishlaydigan rang-barang chiroyli ajoyib durdona san'at asarlari yaratadi.

4-mavzu. Eksperimental grafika texnikasining imkoniyati, bosmadan chiqqan nusxaga applikasiya qo'llash va ustidan qo'lda ishlov berish. Bosma tasvirni linoleum, tosh, ruh yuzasiga, plastik oyna, orgalit - fanera, dag'al va shoyi (4 soat)

Badiiy asar qanday yaratilishini yaxshiroq tushunish uchun ana shu jihatlarga qisqacha to'xtalib o'tamiz. ijodiy jarayon, ular har qanday turga xosdir tasviriy san'at.

Asarning g'oyasi, niyati, mazmuni rassomni turli xil vizual vositalardan o'z rejasini eng to'liq va ishonarli bajarishga imkon beradigan narsalarni tanlashga majbur qiladi. Ko'pincha grafik rassom har qanday texnikani afzal ko'radi, o'zining sevimli materialini chuqur va har tomonlama o'zlashtiradi. Binobarin, usta tanlagan texnika rassomning ijodiy yo'nalishiga, uning xarakteri va temperamentiga to'liq mos keladi – demak, u o'z fikrlarini ushbu texnika tilida eng yaxshi ifodalay oladi.

Har qanday san'at asarini yaratishdan oldin tanlangan mavzu bilan bog'liq materiallarni o'rganish va to'plash bo'yicha mashaqqatli ish olib boriladi. Rassom davrni, vaziyatni sinchkovlik bilan o'rganadi, adabiy va tasviriy materiallar bilan tanishadi, bu mavzu boshqa rassomlar tomonidan qanday hal qilinganligini eslaydi. Bu davrda rassom odatda tabiatdan va xotiradan (eskiz, eskiz, eskiz) ko'plab yordamchi tayyorgarlik ishlarini bajaradi. Tayyorgarlik davri qanchalik qisqa bo'lsa, shunchalik boy bo'ladi tajriba san'atkorning dunyoqarashi qanchalik keng bo'lsa, mahorati shunchalik mukammal bo'ladi. Tayyorgarlik materialini yig'ib, rassom boshidan kechirganlarini takrorlamasligi kerak: u hayotning har qanday hodisasiga ko'zlari bilan qaraydi. zamonaviy odam, bu hodisaga zamonaviy baho beradi va bu pozitsiyalardan xoh u tarixiy, xoh zamonaviy mavzu bo'ladimi, san'atda o'z so'zini aytishga intiladi.

Ijodkorlikning eng muhim lahzasi - bu hayotiy materialni tasviriy san'at tiliga tarjima qilish, uni realistik san'at obraziga aylantirish, tasvirlarni umumlashtirish va tiplashtirish, eng muhim va muhimlarini tanlashning murakkab jarayoni. Agar rassom, xuddi optik asbob kabi, ko'z ko'rgan hamma narsani o'z hukmisiz, o'z bahosisiz, hech qanday tanlov qilmasdan, hech narsani himoya qilmasdan va hech narsaga chaqirmasdan aks ettirsa, bu tabiiy begona bo'lar edi. bizga, san'atga yondashuv.

Rassomning qo'lida - kuchli hissiy ta'sir vositasi. Ulardan mohirona foydalanib, u tomoshabinda turli xil tuyg'ularni uyg'ota oladi: dramatik taranglik, xavotir, hayajon, tantanavorlik, epik xotirjamlik, o'ychanlik, lirik qayg'u va boshqalar. Lekin omad rassomga tual yoki qog'ozga mohirona joylashtirgandagina hamroh bo'ladi. , tasvirning barcha elementlarini diqqat bilan torting va ularning har birining tabiati va joyini toping, ularni bir-biri bilan yaxshi muvofiqlashtiring. U

kompozitsiya deb ataladi san'at asari. Katta ahamiyatga ega ritmik tuzilishga ega. Alohida elementlarning (figuralar, predmetlar, chiziqlar, rang va tonal dog'lar) joylashishi va almashinishiga qarab, asar ritmi silliq, ohangdor yoki asabiy, notinch, bo'ronli bo'lishi mumkin. Rassom eng mukammal kompozitsion yechimni izlab, asarning mohiyatini tashkil etuvchi asosiyning xarakterli xususiyatlarini har tomonlama ajratib ko'rsatadi va hatto bo'rttirib ko'rsatadi va qolgan hamma narsani juda vazminlik bilan izohlaydi.

Badiiy asarda asosiy narsa uning chuqur g'oyaviy mazmuni, ijtimoiy ahamiyati, insonda yuksak tuyg'ularni tarbiyalashdagi o'rnidir. Ammo rassomning ishi tomoshabinga estetik zavq bag'ishlamasa, uning barcha go'zallikka bo'lgan istagini qondirmasa, didini rivojlantirmasa, badiiy bo'lmaydi va o'z vazifasini bajarmaydi. Binobarin, g'oyaviy mazmuni yuqori bo'lgan badiiy asar, albatta, go'zal bezak tizimiga ega bo'lishi, tomoshabin ko'zini quvontirishi kerak. Atrofimizdagi dunyo hodisalarini haqiqatan, to'liq va aniq etkazishga intilib, rassom ma'lum bir chiziqni kesib o'tmasligi kerak, undan tashqarida san'at o'z konventsiyalari bilan tugaydi va tabiatning ma'nosiz nusxasi boshlanadi, san'at uchun buzg'unchi bo'ladi. atrofimizdagi dunyoning sof jismoniy tomonlarini xayoliy tasvirlash. Grafikada haqiqiy tasvir qog'oz tekisligini buzmasligi, u yaratilgan material bilan organik ravishda bog'langanligi mutlaqo zarurdir. Faqatgina ushbu shartda ishning yaxlitligi va muloyimligi varaq chegarasida saqlanadi. Masalan, nafaqat tuval yoki qog'oz tekisligi, balki bunday asar osilgan devor ham teshilgandek tuyulsa, tasvirning bunday istiqbolli-hajmli ta'sirini ijodiy yutuq deb hisoblash mumkin emas.

5-mavzu. Eksperemental grafika texnikasining uslubiy vositalari. Rangtasvir bilan eksprimental grafikaning o'zaro bog'liqligi. O'zbekistonda eksprimental grafikaning o'zaro bog'liqligi (4 soat)

Dastgoh grafikasiga mustaqil ahamiyatga ega bo'lgan grafik san'at asarlari kiradi. Ular adabiy matnga aloqador emas (masalan, kitob grafikasi va plakatlari) va tor amaliy maqsadga ega emas (masalan, amaliy grafika asarlari). Easel bu grafiklar guruhi bilan o'xshashlik bilan deyiladi dastgohda rasm chizish, uning asarlari maxsus mashinada - molbertda yaratilgan. Dastgoh grafikasi mavzularning keng doirasi va turli ko'rgazmali vositalar bilan tavsiflanadi. Tanlangan mavzuni diversifikatsiya qilish uchun grafik rassomlar ko'pincha molbert asarlarining butun turkumini yaratadilar. Bunday turkumlarning barcha varaqlari nafaqat umumiy mavzu, balki ijro usullari bilan ham birlashtirilgan. Tomoshabinlarimizga E. A. Kibrikaning "V. I. Lenin 1917 yilda", B. I. Prorokovning "Bu yana takrorlanmasligi kerak" (4-bet), "Unutmaymiz, kechirmaymiz!" kabi sovet grafikasi turkumlaridan

yaxshi xabardor. D. A. Shmarinov, L. V. Soyfertisning "Metro" (kasal 5) va boshqalar.

Dastgoh grafikasining materiallari juda xilma-xildir. Qalam, siyoh, qora akvarel va boshqalar kabi keng tarqalgan materiallar yordamida yaratilgan dastgoh asarlariga to'xtalib o'tamiz. Bu ishlar ko'pincha tayyorgarlik mashqlari, har qanday ish uchun yordamchi material (rasm, bosma, illyustratsiya va boshqalar). Ular tabiatdan ham, vakillik orqali ham amalga oshirilishi mumkin. Bu juda tez eskizlarni o'z ichiga oladi, individual qo'lga xarakter xususiyatlari tabiat (eskizlar), batafsilroq chizmalar yoki ishlab chiqilgan, tugagan narsalar. Bu qo'llab-quvvatlovchi chizmalarning ko'pchiligi shu qadar mahoratli va mazmunan shu qadar boyki, ular birinchi darajali san'at asari qiymatini oladi. Rassom G. Xolbeyn Yoshning portret rasmlari odatiy misoldir. Ushbu chizmalarning aksariyati tadqiqot sifatida yaratilgan manzarali portretlar, lekin ularga shunday yorqin insoniy belgilar berilgan va ularning juda katta professional mukammallik chizmachilik san'atida unga teng keladigan narsani topish qiyinligini (kasal. 6).

Biz qalam texnikasida juda ko'p ajoyib grafik asarlarini bilamiz. Rassomlar juda xilma-xil qalamlardan foydalanadilar. Eng keng tarqalgani turli darajadagi yumshoqlikdagi grafit qalamlari. Grafit qalamning zarbasi chiroyli kulrang ohangga va engil porlashga ega. Juda chiroyli boy qora va baxmal teginish italyan va ko'mir deb ataladigan qalamlar tomonidan beriladi. Ko'pincha rassomlar rangli pigmentlardan (sanguine, rangli bo'r qalamlari va boshqalar) tayyorlangan qalamlar bilan ishlaydilar. Qalam - juda moslashuvchan, itoatkor material bo'lib, kichik varaq ichida turli xil usullarda ishlashga imkon beradi. I. E. Repin L. N. Tolstoyning qalamli portretida ziqna va olijanob vositalar bilan buyuk va dono, sodda va insonparvar yozuvchining kirib boruvchi obrazini yaratdi. Albatta, bunday chizma faqat tabiiy eskizdan tashqariga chiqadi. Chuqur mazmun va go'zal shakl uni mustaqil va ahamiyatli asarga aylantiradi (kasal. 7).

Ko'mir ko'plab rassomlarning sevimli vositasidir. Ko'mir bilan chizilgan rasm odatda qo'pol qog'ozda, ba'zan esa tuvalda chiziladi va go'zal baxmal ohangi, keng va shijoatli shtrix bilan ajralib turadi. Rassom K. Kollvits "Uy ishchisi" asarida ko'mir chizmasining imkoniyatlaridan mukammal foydalangan. , mashaqqatli mehnatdan charchagan (kasal... sakkiz) oddiy ayol obrazini yaratish.

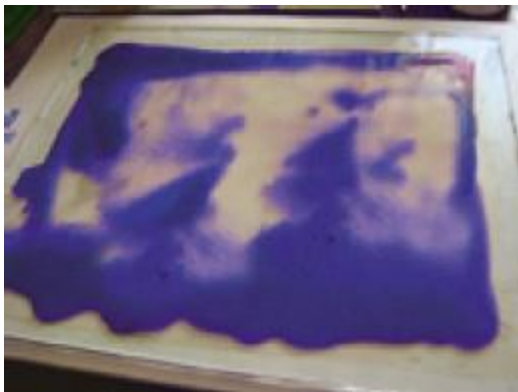
Sos ko'pincha grafikada uchraydi - yopishtiruvchi bilan birga ushlab turilgan juda nozik qora kukundan tayyorlangan chizilgan material. Ba'zida sous quruq kukun sifatida qo'llaniladi, lekin ko'pincha suv bilan suyultiriladi.

V. KO'CHMA MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-mavzu. Grafika texnikasi

(6 soat)

Monotip ustida ishlash bosqichlari

Narbut Georgiy Ivanovich(1886-1920) - ukrainalik grafik rassom. Ustaning ijodiy uslubining shakllanishiga Sankt-Peterburg bilan aloqasi katta ta'sir ko'rsatdi san'at uyushmasi A'zolari kitob san'atini jonlantirishga katta e'tibor bergan "San'at olami". Narbutning dastlabki asarlari ertaklar uchun illyustratsiyalardir. I.Krilov ertaklari uchun rasmlarda rassom eski grafik uslub - siluetdan foydalanadi, keyinchalik u qayta-qayta o'girildi.

1917-1920 yillarda Narbut Kievda ishlagan; Qadimgi Ukraina san'atiga bo'lgan ishtiyoq uni bir qator ajoyib asarlar yaratishga ilhomlantirdi. 1919 yil yanvardan Narbut Kievdagi Badiiy akademiyaning rektori edi.

G. Narbut. T.Shevchenkoning "Orzu" she'riga rasm (siyoh)

Pablo Pikasso(1881-1973) - XX asr san'atining yorqin shaxsi. Pikasso asli ispaniyalik, lekin u umrining ko'p qismini Frantsiyada o'tkazdi. 1900-yillarda

Pikasso o'zini etuk usta deb e'lon qildi. Uning dastlabki rasmlari "pushti" va "ko'k" deb ataladigan davrlarga tegishli ("To'pdagi qiz"). 1907 yilda Pikasso XX asr san'atida yangi yo'nalish tarixini boshlaydigan "Avignon qizlari" rasmini yaratdi. Rassom har doim ko'p tajriba o'tkazgan. 1937 yil Pikasso ijodidagi cho'qqilardan biri bo'lgan "Gernika" katta tuvaliga to'g'ri keladi. U Ispaniya shahri va uning aholisining havo bombardimoni natijasida halok bo'lishiga bag'ishlangan. Rassomning iste'dodi grafikada (uning eng mashhur grafik asarlaridan biri - Don Kixot), haykaltaroshlikda, kulolchilikda ham yaqqol namoyon bo'ldi.

Pablo Pikasso. Don Kixot

Grafika turlari tasvirni yaratish usuli, maqsadi, ommaviy madaniyatning namoyon bo'lishi sifatida tasniflanadi.

Tasvirni yaratish usuliga ko'ra, grafikalar bo'lishi mumkin bosilgan(aylanish) va noyob.

Chop etilgan grafikalar va uning turlari

Chop etilgan grafikalar muallifning bosma shakllari yordamida yaratiladi. Chop etilgan grafikalar grafik ishlarni ko'plab ekvivalent nusxalarda tarqatish imkonini beradi.

Ilgari, bosma grafikalar (chop etish) takroriy takrorlash uchun xizmat qilgan (rasmlar, rasmlarning reproduksiyalari, plakatlar va boshqalar), chunki. aslida tasvirlarni ommaviy chop etishning yagona yo'li edi. Hozirgi vaqtda nusxa ko'chirish texnikasi rivojlangan, shuning uchun bosma grafik mustaqil san'at turiga aylandi.

Chop etilgan grafika turlari
chop etish

Gravür (fr. Estampe) - bosma plastinkadan (matritsadan) qog'ozga chop etish. Asl nashrlar - bu rassomning o'zi yoki uning ishtirokida yaratilgan. Chop etish Evropada 15-asrdan beri ma'lum. Dastlab, matbaa tasviriy san'atning mustaqil bo'limi emas, balki faqat tasvirlarni qayta ishlab chiqarish texnikasi edi.

Chop etish turlari

Chop etish turlari chop etish shaklini yaratish usuli va chop etish usuli bilan farqlanadi. Shunday qilib, 4 ta asosiy chop etish texnikasi mavjud.

Bosma qog'oz: yog'och o'ymakorligi; linogravyura; kartonga gravür qilish.

Yog'och kesish

Yog'och o'ymakorligi - bu yog'ochga o'ymakorlik yoki qog'ozga bunday o'ymakorlikdan qilingan taassurot. Yog'och o'ymakorligi eng qadimgi yog'och o'ymakorligi usuli hisoblanadi. mamlakatlarda paydo bo'ldi va tarqaldi Uzoq Sharq(VI-VIII asrlar). Ushbu texnikada ishlangan G'arbiy Evropa o'yma naqshlarining birinchi namunalari 14-15-asrlar oxirida paydo bo'lgan. Yog'ochdan ishlov berish ustalari Xokusay, A. Dyurer, A. Ostroumova-Lebedeva, V. Favorskiy, G. Epifanov, Y. Gnezdovskiy, V. Mate va boshqalar edi. boshqa.

I. Gnezdovskiy. Rojdestvo kartasi

Linogravyura

Linolyum linolyumga o'ymakorlik usuli hisoblanadi. Bu usul XIX-XX asrlar oxirida paydo bo'lgan. linoleum ixtirosi bilan. Linolyum - bu yaxshi narsa katta gravyuralar uchun. Gravür uchun qalinligi 2,5 dan 5 mm gacha bo'lgan linoleum ishlatiladi. Linocut asboblari bo'ylama o'yma uchun ishlatiladigan bir xil asboblardan foydalanadi: burchak va uzunlamasına keskilar, shuningdek, aniq kesish uchun pichoq. kichik qismlar. Rossiyada bu usulni birinchi bo'lib Vasiliy Mate shogirdi N. Sheverdyayev qo'llagan. Kelajakda dastgohli o'yma va ayniqsa kitob rasmlarini tayyorlash uchun ushbu texnikadan Yelizaveta Kruglikova, Boris Kustodiev, Vadim Falileev, Vladimir Favorskiy, Aleksandr Deineka, Konstantin Kostenko, Lidiya Ilyina va boshqalar foydalangan.

B. Qustodiev "Xonim portreti". Linogravyura Anri Matiss, Pablo Pikasso, Frans Maserel, nemis ekspressionistlari, amerikalik rassomlar chet elda linogravyura texnikasida ishlagan. Kimdan zamonaviy rassomlar linogravyura Georg Baselitz, Stenli Donvud, Bill Fike tomonidan faol qo'llaniladi. Qora va oq va rangli linogravyura ishlatiladi.

R. Gusev. Rangli linogravyura. "Tuxum" natyurmorti
Kartonga gravyura

Chop etish turi. Texnologik jihatdan oddiy o'yma turi, u hatto san'at darslarida ham qo'llaniladi.

Ammo yigirmanchi asrda Ba'zi muhim grafik rassomlar o'zlarining professional amaliyotlarida taxta nashrlaridan foydalanganlar. Chop etish uchun bosma nashr alohida karton elementlaridan tashkil topgan dastur yordamida amalga oshiriladi. Kartoning qalinligi kamida 2 mm bo'lishi kerak.

Kartonga gravyura

Gravür: chizma texnikasi (igna bilan chizish, akvatinta, lavis, nuqta chiziq, qalam uslubi, quruq nuqta; yumshoq lak; mezzotint, o'yma).

Naqsh

Etching - bu metallga o'ymakorlikning bir turi bo'lib, sirti kislotalar bilan ishlangan tasvirni yaratish jarayonida bosma plitalardan ("taxtalar") tazyiqlar olishga imkon beradi. Etching 16-asrning boshidan beri ma'lum. Albrecht Dyurer, Jak Kallot, Rembrandt va boshqa ko'plab rassomlar o'yma texnikasida ishlagan.

Rembrandt "Masihning va'zi" (1648). Oshlama, quruq nuqta, kesuvchi

Mezzotint

Mezzotint ("qora uslub") - metallga o'ymakorlik turi. Boshqa naqshinkor uslublardan asosiy farqi bu depressiyalar tizimini yaratish (zarbalar va nuqtalar) emas, balki donador taxtadagi yorug'lik joylarini tekislashdir. Mezzotint effektlarini boshqa usullar bilan olish mumkin emas. Bu erda tasvir qora fonda yorug'lik joylarining turli gradatsiyasi tufayli yaratilgan.

Mezzotint texnikasi

tekis bosma: litografiya, monotip.

Litografiya

Litografiya bosib chiqarish usuli bo'lib, unda siyoh bosim ostida tekis bosma plastinkadan qog'ozga o'tkaziladi. Litografiya fizik-kimyoviy printsipga asoslanadi, bu butunlay silliq sirdan (toshdan) taassurot olishni nazarda tutadi, bu tegishli ishlov berish tufayli uning alohida bo'limlarida maxsus litografik siyohni qabul qilish xususiyatiga ega bo'ladi.

Universitetskaya qirg'og'i, 19-asr, I. Charlemagne chizganidan keyin Myuller tomonidan litografiya

Monotip

Bu atama mono... va yunon tilidan olingan. tyros - iz. Bu mehribon bosilgan grafikalar, bosma plastinkaning mukammal silliq yuzasiga qo'lda bo'yoqlarni qo'llashdan iborat bo'lib, undan keyin mashinada chop etish; qog'ozda olingan taassurot har doim yagona, noyobdir. Psixologiya va pedagogikada katta maktabgacha yoshdagi bolalarning tasavvurini rivojlantirish uchun monotip texnikasi qo'llaniladi.

Monotip

Har bir inson monotip texnikasini egallashi mumkin. Bo'yoqlarni (akvarel, gouache) silliq yuzaga tasodifiy surtish kerak, so'ngra bu tomonni qog'ozga bosing. Choynabni yirtib tashlash paytida ranglar aralashtiriladi, ular keyinchalik chiroyli uyg'un rasmga qo'shiladi. Shunda sizning tasavvuringiz ishlay boshlaydi va ushbu rasm asosida siz o'zingizning eng yaxshi asaringizni yaratash. Keyingi kompozitsiya uchun ranglar intuitiv ravishda tanlanadi. Bu siz yashayotgan davlatga bog'liq. Muayyan ranglar bilan monotip yaratishingiz mumkin. Ekranida chop etish: ipak ekran texnikasi; kesilgan trafaret.

ipak ekran

Matnlar va yozuvlarni, shuningdek tasvirlarni (monoxrom yoki rangli) ekranli bosib chiqarish plitasi yordamida ko'paytirish usuli, bu orqali siyoh bosma materialga kiradi.

I. Sh. Elgurt “Vezhraksala” (1967). ipak ekran

Noyob grafikalar

Noyob grafikalar bir nusxada (chizma, ilova va boshqalar) yaratiladi.

Maqsadlari bo'yicha grafika turlari

dastgoh grafikasi

Rasm tasviriy san'atning barcha turlarining asosi hisoblanadi. Akademik chizmachilik asoslarini bilmasdan, rassom badiiy asar ustida malakali ishlay olmaydi.

Chizma mustaqil grafik ish sifatida bajarilishi mumkin yoki rasm, grafik, haykaltaroshlik yoki me'moriy dizaynlarni yaratish uchun boshlang'ich bosqich bo'lib xizmat qiladi. Chizmalar asosan qog'ozda yaratiladi. Molbert chizmasida barcha grafik materiallar to'plamidan foydalaniladi: turli rangli qalamlar, cho'tka va qalam (siyoh, siyoh), qalamlar, grafit qalam va ko'mir bilan qo'llaniladigan bo'yoqlar.

kitob grafikasi

U kitob rasmlari, vinetkalar, splash ekranlar, qopqoqlar, qopqoqlar, chang ko'yilagi va boshqalarni o'z ichiga oladi. Kitob grafikasi jurnal va gazeta grafiklarini ham o'z ichiga olishi mumkin. Tasvir- matnni tushuntiruvchi chizma, fotosurat, gravyura yoki boshqa tasvir. Matnlar uchun rasmlar qadim zamonlardan beri qo'llanilgan. Qo'lda chizilgan miniatyuralar qadimgi rus qo'lyozma kitoblarida ishlatilgan. Chop etishning paydo bo'lishi bilan qo'lda yasalgan illyustratsiyalar o'yma bilan almashtirildi.

Biroz mashhur rassomlar, asosiy mashg'ulotidan tashqari illyustratsiyaga ham

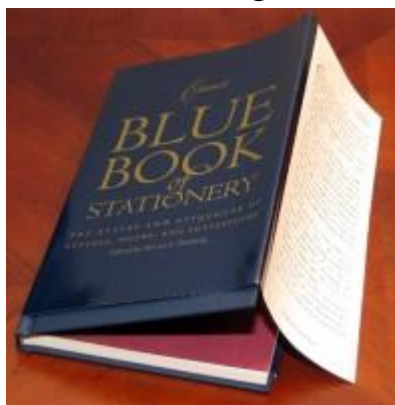
murojaat qilishgan (S. V. Ivanov, A. M. Vasnetsov, V. M. Vasnetsov, B. M. Kustodiev, A. N. Benois, D. N. Kardovskiy, E. E. Lansere, V. A. Serov, M. V. Dobujinskiy, V. Boshqalar uchun illyustratsiya ularning ishlarining asosi edi (Evgeniy Kibrik, Lidiya Ilyina, Vladimir Suteev, Boris Dexterev, Nikolay Radlov, Viktor Chijikov, Vladimir Konashevich, Boris Diodorov, Evgeniy Rachev va boshqalar).

(fr. vignette) - kitob yoki qo'lyozmadagi bezak: matn boshida yoki oxirida kichik chizilgan yoki bezak. Odatda, vinetkalar o'simlik naqshlari, mavhum tasvirlar yoki odamlar va hayvonlarning tasvirlariga asoslanadi. Vinetkaning vazifasi kitobga badiiy jihatdan yaratilgan ko'rinish berishdir, ya'ni. bu kitobning dizayni.

Vinetkalar

Rossiyada vinetkalar bilan matn dizayni zamonaviy davrda katta moda edi (Konstantin Somovning vinetkalari ma'lum, Alexandra Benois, Evgeniya Lansere).

chang ko'ylagi
Amaliy grafika

Anri de Tuluza-Lotrek "Mulen Ruj, La Goulu" (1891)
Plakat- amaliy grafikaning asosiy turi. Zamonaviy shakllarda afisha 19-asrda shakllangan. tijorat va teatr reklamasi (plakatlar) sifatida, keyin esa siyosiy tashviqot vazifalarini bajara boshladi (V. V. Mayakovskiy, D. S. Mur, A. A. Deyneka va boshqalarning plakatlari).

V. Mayakovskiyning plakatlari
Kompyuter grafikasi

Kompyuter grafikasida kompyuterlar tasvirlarni yaratish va real dunyodan olingan vizual ma'lumotlarni qayta ishlash uchun vosita sifatida ishlatiladi. Kompyuter grafikasi ilmiy, biznes, dizayn, illyustrativ, badiiy, reklama, kompyuter animatsiyasi, multimediyaga bo'linadi.

Yutaka Kagaya "Abadiy qo'shiq" Kompyuter grafikasi
Grafikning boshqa turlari
Splint

Grafika turi, tasvirlarning soddaligi va qulayligi bilan ajralib turadigan sarlavhali tasvir. Dastlab xalq ijodiyotining bir turi. U yog'och o'ymakorligi, mis o'ymakorligi, litografiya texnikasida amalga oshirilgan va qo'lda bo'yash bilan to'ldirilgan.

Lubok texnikaning soddaligi, vizual vositalarning lakonizmi (qo'pol zarba, yorqin rang) bilan ajralib turadi. Lubok ko'pincha tushuntirish yozuvlari va asosiysiga qo'shimcha (tushuntiruvchi, qo'shimcha) tasvirlar bilan batafsil hikoyani o'z ichiga oladi.

V. KEYSLAR BANKI

Dizaynerlarni dizayn nazariyasi asoslari, perespektiva, yorug‘lar, yarim soyalar, reflekslar va soyalar nazariyasi hamda chizmatasvirning texnika va texnologiyasi xaqida tanishtirib borish;

Milliy natyurmortni tasviriy san‘at o‘qitishning zamonaviy texnologiyasini qo‘llanilishini tushuntirish;

3. Kelajakdagi mustaqil ishlar asosini yaratish uchun Dizaynerlarga amaliy mashg‘ulotlar asosida zaruriy bilimlarni berish.

Grafika turlari va sohalarini rivojlantirish metodikasi dasturi:

1. Tinglovchiga tasvirlanayotgan buyumlarning tekislik va kengliklariga tushayotgan yorug‘liklar va ulardagi tushlarning xususiyatlarini bir-biriga aloqadorligini hisobga olishni tushuntirish;

2. grafikani chizmatasvir nazariyasi asoslari, perespektiva, yorug‘lar, yarim soyalar, reflekslar va soyalar nazariyasi hamda chizmatasvirning texnika va texnologiyasi xaqida tanishtirib borish;

3. Kelajakdagi mustaqil ishlar asosini yaratish uchun Dizaynerlarga amaliy mashg‘ulotlar asosida zaruriy bilimlarni berish.

Mashg‘ulot paytida:

Tinglovchi va talabalarining asosiy va yuqori amaliy bilimlardan qoniqish hosil qilishlari uchun o‘quv ustaxonasi kerakli yorug‘lik va chizmatasvirda qo‘llaniladigan zarur jihozlar bilan ta‘minlanishi kerak.

Ishlatiladigan ashyolar;

har xil yumshoqlikdagi oddiy grafitli qalamlar, ko‘mir, sous, sagina.
planshet, qog‘oz, o‘chirgich.

chizmatasvir ishlash uchun dastgoh (molbert).

TOIFALASH JADVALI VA KONSEPTUAL JADVALINI - guruhlarga qo‘llash, o‘rganilayotgan hodisa, tushuncha, fikrlarni ikki va undan ortiq jihatlari bo‘yicha taqqoslashni ta‘minlaydi. Tizimli fikrlash, ma‘lumotlarni tuzilmaga keltirish, tizimlashtirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

TOIFALASH JADVALI VA KONSEPTUAL JADVAL.

1-guruh

Interer, kompozitsiyasi mavzusida ishlash zamonaviy pedagogik texnologiyalarni izohlang.

2-guruh

Interer kompozitsiyasi mavzusida ishlash zamonaviy pedagogik texnologiyalarda tasvirlash.

VI. MUSTAQIL TA'LIM MAVZULARI

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Mustaqil ta'lim tegishli o'quv moduli bo'yicha ishlab chiqilgan topshiriqlar asosida tashkil etiladi va uning natijasida tinglovchilar bitiruv ishi dirasida referat yoki kurs ishini tayyorlaydi.

Mustaqil ish talablari har bir tinglovchi o'zi tanlagan rassom ijodi yoki badiiy asar taqdimotini tayyorlaydi.

Mustaqil ish taqdimoti quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo'ladi:

- Sarvaraq;
- annotatsiya;
- mundarija;
- asosiy qism: nazariy tahlil;
- illyustratsiyalar ilovasi;
- xulosa;
- glossariy;
- adabiyotlar ro'yxati.

Keyslar banki;

Boshqa materiallar (fanni o'zlashtirishga yordam beruvchi qo'shimcha materiallar: elektron ta'lim resurslari, ma'ruza matni, glossariy, test, krossvord va boshq.)

Shuningdek, mustaqil ta'lim jarayonida tinglovchi kasbiy faoliyati natijalarini va talabalar uchun yaratilgan o'quv-metodik resurslarini "Elektron potrfolio" tizimiga kiritib borishi lozim.

Mustaqil ish mavzulari

Kompyuter grafikasi haqida ma'lumot.

Reklama plakati eskizini tayyorlash.

Kompyuter grafikasi va uning asosiy vazifalari.

Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.

Kompyuter grafikasining qo'llash imkoniyatlari.

Reklama plakati eskizini tayyorlash.

Kompyuter grafikasi kursiga qo'yiladigan asosiy talablar.

Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.

Kompyuter grafikasining texnik vositalari.

Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Kompyuter grafikasida qo'llaniladigan grafik dasturlar haqida ma'lumot.
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Windows amaliyot tizimidagi grafik muharrir.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Corel Draw grafik dasturi paketi. Uning grafik va servis imkoniyatlari.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Adobe Photoshop grafik dasturi paketi. Uning grafik va servis imkoniyatlari.
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Auto CAD grafik muharriri.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Grafik muharrirlarda chizma, rasmlarni tahrirlash va printer qurilmasi yordamida chop qilishni o'rganish.
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Kompyuter grafikasining turlari.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Kompyuter grafikasi qanday fan ?
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Kompyuter grafikasidan foydalanish.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Grafik chiqarish qurilmalari.
Badiiy vositalar tekst modellari va palitrage qo'shimcha effektlar, tasvirlarni yaratish va chiqarish haqida ma'lumot.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Kompyuter grafikasining qanday turlari mavjud?
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Tasvirlar animatsiyasi haqida ma'lumot.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Taqdimotlar va uni yaratish usullari.
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Kompyuter grafikasining rivojlanish bosqichlari.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Kompyuter grafikasining fanlar bilan aloqasi.
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Kompyuter grafikasining hayotga tatbig'i.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Dizayn san'atida zamonaviy reklamaning o'rni.

Dizayn texnologiyasi, asbob-uskunalar, materiallar va ulardan foydalanish.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.
Badiiy loyihalashda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash.
Reklama plakati eskizini tayyorlash.
Belgi va ramziy belgilarning kelib chiqish tarixi, ularning turlari.
Belgi va ramziy belgilar kompozitsiyasi loyihasini yaratish.

VII. GLOSSARIY

GLOSSARIY

Abstraksiya – mavhum shakl va chiziqlardan iborat tasviriy san'at asari

Avantitul – tituldan oldingi bet

Abrisa - tashqi ko'rinish, xomaki reja

Avtografskiy - toshbosma uchun maxsus qog'oz turi (kornpapir)

Avtolitografiya - mualliflik toshbosma asari

Akvatinta - ofortning bir turi bo'lib, maxsus rux taxtachadagi chizma shakllarni soya farqlarga ajratib ishlash

Akkompanement – jo'rlik

Natyurmort – jonsiz buyumlar tasviri

Obraz – asar ruhiyatini ochish, siymo, timsol

Ornament - -naqshli bezak

Ofort – mis, rux plastinkalarga tasvir tushirilib, maxsus asboblarda chiziladi, kislotada ishlov berilib, so'ngra bosma usulda nusxa olish

Ofset – bosma formadan rezina moslamaga ko'chirib, undan qog'ozga bosish usuli

Palitra – bo'yoqlarni aralashtirish uchun yasalgan maxsus taglik

Aksent – asar yaratishda kerakli joylarga urg'u berish

Arxitektonika – kitob elementlarining joylashtirish qurilmasi

Asfaltu - bitum va mineral moddalar aralashmasidan iborat tabiiy va sun'iy massa, qorishma

Afisha - tomosha haqida e'lon

Bigovka– tayyor bosma mahsulotini buklash joyidagi botiq chiziq

Blik - Yorug'lik nuri eng ko'p aks etgan yaltiroq joy

Bukvitsa – matn boshlanishidagi naqshli bosh harf

Forzats – kitob varaqlarini muqova bilan biriktirib turadigan qog‘oz yoki latta

Forma – shakl

Forma – qolip

Format – o‘lcham

Foreskiz – xomaki nusxadan oldingi birlamchi chizgilar

Fragment – asarning kichik bir lavhasi

Frontispis – titul yoniga joylashtirilgan rasm va kitobning asosiy mazmunining tasviri

Xarakter - fe‘l, axloq, xulq-tasviriy sanatta modelning ichki va tashqi qolatini o‘ziga xosligini belgilaydi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI
I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoyev SH.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoyev SH.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. –T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoyev SH.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoyev SH.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

6. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
13. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi “Oliy ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 343-sonli Qarori.
14. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi “Oliy ta’limning Davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2001 yil 16

avgustdagi “343-sonli qaroriga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

1. Alisher Navoiy. Mahbub ul - qulub. T. 1983.
2. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami. 13 tom. T.: 1997.
3. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami. 14 tom. T.: 1998.
4. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. T.: 1992.
5. Abdurahmonov M. O‘zbek topishmoqlari. T.: 1991
6. Az - Zamaxshariy. Nozik iboralar. T.: 1992.
1. Q. Oripov, M. Obidova. Ifodali o‘qish. - T.: O‘zbekiston, 1996.
2. Rasulov R., Husanov N., Mo‘yudinov Q. Nutq madaniyati va notiqlik san’ati. - Toshkent, 2006.
3. Qudratov T., Nutq madaniyati asoslari. - T.: O‘qituvchi, 1993.
4. Maxmudov H. O‘qituvchi nutqi madaniyati. - Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2007.
5. Kungurov R., Begmatov E., Tojiyev Y. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari, - Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
6. Begmatov E., Mamatov A. Adabiy norma nazariyasi. 1-qism. - Toshkent: Navruz, 1997.
7. Karnegi D. O‘z-o‘ziga ishonch xosil qilish va omma oldida so‘zlash san’ati. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.

Qo‘shimcha adabiyotlar

8. Vohidov E. She‘r dunyosi. - T.: Sharq, 2001.
9. Oripov A. Tanlangan asarlar. 4 tomlik. - T.: G. Gulom nashriyoti, 2001.
10. A‘zamov A. Aruz. - T.: 2006.
11. Umirov H. Adabiyot qoidalari. - T.: O‘qituvchi, 2002.
12. Boboyev T, Boboyeva Z. Badiiy san’atlar. - T.: 1999.
13. U. Normatov. Nafosat gurunlari. - T.: Mumtoz so‘z, 2011.
14. Sitseron. Notiqlik haqida ikki risola. T.: Sharq, 2008.

Internet saytlari

15. <http://www.pedagog.uz/> Pedagogika muassasalari portali.
16. http://teoria-ractica.ru/rus/files/arhiv_zburnala/2011/6/filologiya/galay.pdf
17. <http://www.uz-translations.net>
18. <http://www.booksbooksbooks.ru>
19. www.tdpu.uz
20. www.pedagog.uz
21. [www.Ziyonet.Uz](http://www.ziyonet.uz)
22. <http://www.multimedia.uz>
23. www.tilvaadabiyot.uz e-mail: til.adabiyot@umail.uz